

Микола Іванович Бухарін

(1888-1938) – більшовицький політичний діяч. Після Жовтневого перевороту – відповідальний редактор газети «Правда» (1917-1929), член Політбюро ВКП(б) (1924-1929), академік АН СРСР (1929), головний редактор газети «Известия» (1935-1937). Заарештований у 1937 р. Розстріляний у 1938 р.

За життя Леніна Бухарін часто займав ультраліві й ідеалістичні позиції: під час Брест-Литовських переговорів виступив за революційну війну і організував фракцію «лівих» комуністів; на Третьому Конгресі Комінтерну захищав думку, що оскільки капіталізм себе вичерпав, перемога може бути досягнута «через неспинний революційний наступ». Після смерті Леніна Бухарін перейшов різко вправо. У цей час він розробив теорію «соціалізму в одній країні» і теорію поступового переростання кулака в соціалізм.

Основні праці: *«Класова боротьба і революція в Росії»* (1917); *«Політична економія рантьє»* (1919); *«Теорія пролетарської диктатури»* (1919); *«Теорія історичного матеріалізму»* (1921); *«Шлях до соціалізму і робіт-ничо-селянський союз»* (1925) та ін.

Настає епоха розкладання капіталізму, за якої безпосередньо впливає необхідність диктатури пролетаріату, яка народжується в муках громадянської війни.

Радянська республіка – найбільше досягнення пролетаріату – повинна бути розглянута як форма пролетарської диктатури, як особлива форма державної влади, яка неминуче виникає у певний історичний період.

1. Загальна теорія держави

Державу неможливо зрозуміти інакше, як явище соціальне. Необхідною є, отже, соціологічна теорія держави. Таку теорію і дає марксизм.

З точки зору марксизму держава є найбільш загальною організацією панівного класу, основною функцією якої є

захист і розширення умов експлуатації класів поневолених. Держава – відносини між людьми, і до того ж – оскільки ми говоримо про класи – відносини панування, влади, поневолення. «Суспільно корисні» функції буржуазної держави суть, отже, умови максимально тривалої і максимально успішної експлуатації пригноблених класів, у першу чергу пролетаріату. Скрізь держава є організацією «найбільш могутнього, економічно пануючого класу, який завдяки їй стає і політично панівним, здобуваючи собі таким чином новий засіб для приборкання та експлуатації класів поневолених».

Будучи найбільш загальною організацією пануючого класу, держава виникає в процесі суспільної диференціації. Вона є продуктом класового суспільства.

Насправді держава, як і класи, «жодним чином не є силою, нав'язаною суспільству ззовні, навпаки, вона є продуктом цього суспільства на певному ступені розвитку».

Отже, комуністичне суспільство є бездержавне суспільство, тому що воно є суспільством безкласовим.

2. Диктатура пролетаріату та її необхідність

Маркс ясно бачив необхідність тимчасової державної організації робітничого класу, тому що він бачив неминучість цілого історичного періоду, яка буде мати специфічні особливості, що відрізняють її і від капіталістичного періоду, і від періоду комунізму як раціонально побудованого бездержавного суспільства. Особливості цієї епохи полягають у тому, що пролетаріат, що розбив державну організацію буржуазії, вимушений зважати на різні форми опору з її боку. І саме для того, щоб цей опір подолати, необхідно мати сильну, міцну, всеосяжну і, отже, державну організацію робітничого класу.

Одна з найбільших заслуг товариша Леніна полягає в тому, що він першим у всьому марксистському таборі поставив питання про революційні війни пролетаріату.

Знаменитий «союз народів», про який буржуазні пацифісти прокричали всі вуха, всі ці «ліги націй» і подібна маячня, яку наспівують соціал-зрадницькі банди, насправді не що інше, як спроби створення священного союзу капіталістичних держав з метою спільного придушення соціалістичних повстань.

Буржуазія вже повалена, вже розбита в якій-небудь одній або двох-трьох країнах, має ще величезні резерви в особі іноземного капіталу. А звідси випливає, що її опір затягується.

З такого зовсім неминучого невідворотного ходу історичних подій можна і треба зробити два висновки: по-перше, перед нами цілий період запеклої боротьби не на життя, а на смерть, по-друге, для того, щоб цей період був викорінений якнайшвидше, необхідний режим диктатури збройного пролетаріату.

Теперішня епоха революції вимагає відповідного орієнтування. Якщо ця епоха є епохою нечуваних класових битв, що переростають у класові війни, то цілком природно, що політична форма панування робітничого класу повинна носити певний мілітаристський характер.

Отже, між комунізмом і капіталізмом лежить цілий історичний період. На цей час ще зберігається державна влада у вигляді пролетарської диктатури. Пролетаріат є тут пануючим класом, який, перш ніж розпустити себе як клас, має розчавити всіх своїх ворогів, перевиховати буржуазію, переробити світ за своїм образом і подібністю.

3. Крах демократії і диктатура пролетаріату

Демократія, оскільки ми маємо на увазі під цим словом певний політичний лад, була досі однією з форм (найвитонченішою формою) панування буржуазії. Уся система демократичних установ заснована на «загальнонародності», зрозуміло, що ні про яку «загальнонародну» волю, яка об'єднувала б і робітників, і капіталістів, насправді немає й мови.

Перемога пролетаріату, повна та остаточна, його світова перемога, відновить врешті-решт єдність суспільства на нових засадах, на засадах декласування всього суспільства. Тоді здійсниться повний бездержавний комунізм. Але до цього періоду належить пройти через жорстоку боротьбу, яка не мириться з жодними іншими формами, крім диктатури: якщо перемагає робітничий клас, тоді буде диктатура робітників; якщо перемагає буржуазія, це буде диктатура буржуазії та її генералів.

Будь-яка держава є знаряддям насильства. У моменти гострих класових битв це знаряддя повинно діяти особливо інтенсивно.

Тому в епоху громадянської війни тип державної влади неминуче повинен бути диктаторським.

4. Радянська влада як форма пролетарської диктатури

Якщо державна влада пролетаріату є важелем економічної революції, то зрозуміло, що «економіка» та «політика» повинні зливатися тут в одне ціле.

Всі робочі організації стають частинами апарату влади. Немає жодної масової організації, яка не була б в той же час органом влади. Професійні спілки робітників – найважливіші органи економічної диктатури, що управляють виробництвом і розподілом, що встановлюють умови праці, які відіграють найбільшу роль у встановленні економічної диктатури.

Ми підкреслюємо тут й інший бік справи, а саме те, що це – організація не тільки робоча переважно, але й вона працює. В «демократичних республіках» вищим органом є «парламент», в перекладі на російську мову – «балаканина». Влада поділяється на законодавчу і виконавчу. У Радянській республіці законодавча влада сполучена з виконавчою. Всі її органи, від найвищого до найнижчого, працюють колегії, пов'язані з масовими організаціями, що спираються на них і втягують через них всю масу в справу соціалістичного будівництва.

Радам належить майбутнє – цього не можуть заперечити навіть їхні вороги. Але ці останні жорстоко помиляються, коли думають, що закордонні Ради поставлять собі винятково лакейські завдання і зможуть стояти лише на зап'ятках капіталу. Ради – це досконала, відкрита російською революцією форма пролетарської диктатури. І оскільки це так – а це безумовно так, – остільки ми стоїмо на порозі перетворення старих розбійницьких держав буржуазії в організації пролетарської диктатури. Третій Інтернаціонал, про який так багато говорили і писали, прийде. Це буде Інтернаціональна Радянська Соціалістична Республіка.

Друкується за: Бухарин Н. Теория пролетарской диктатуры / Н. Бухарин // Избранные произведения. – М. : Политиздат, 1988. – С. 1–23.